

Svar till Bo E Carlsson

Det är riktigt att överbrygningspolitiken bidrog till en del av problemen i den svenska ekonomin. Men överbrygningspolitiken kan inte förklara det skarpa trendbrott i statsfinansernas utveckling som inträffade 1976, skriver Klas Eklund i denna slutreplik.

I min artikel om budgetunderskottet i *Ekonomisk Debatt* 6/83 visade jag hur den snabba urholkningen av de offentliga finanserna sedan 1976 medfört allt svårare problem och varför det måste vara en förstarangsuppgift för den ekonomiska politiken att bryta denna utveckling. I förbifarten passade jag också på att ge en känga åt de ekonomer och politiker som under lång tid bagatelliserade betydelsen av sunda statsfinanser, samt de regeringar som efter 1976 burit ansvaret för erosionen av det offentliga sparandet.

Det sistnämnda tycks ha gått moderata samlingspartiets ära för när. Bo E Carlsson — författare till moderaternas ekonomisk-politiska motioner under 1970-talet — har fått rycka ut för att söka rentvå sig själv och sin dåvarande chef.

Bo E Carlsson hävdar att min historieskrivning uppvisar "anmärkningsvärda luckor". Han syftar då dels på min behandling av överbrygningspolitiken 1974—76, dels på min underlåtenhet att nämna att moderaterna länge varnat för det som enligt Carlsson är grundproblemet, nämligen den offent-

liga sektorns snabba utgiftsökning. Dessutom, tillägger han, underskattar jag riskerna med dagens underskott, och till råga på allt gör regeringen alldeles för lite åt problemen.

När inträffade trendbrottet?

Carlsson menar att det inte är riktigt att hänföra de statsfinansiella problemen till perioden efter 1976. Deras ursprung ligger tvärtom, påstår han, i den politik som bedrevs under perioden *dessförinnan*, dvs 1973—76.

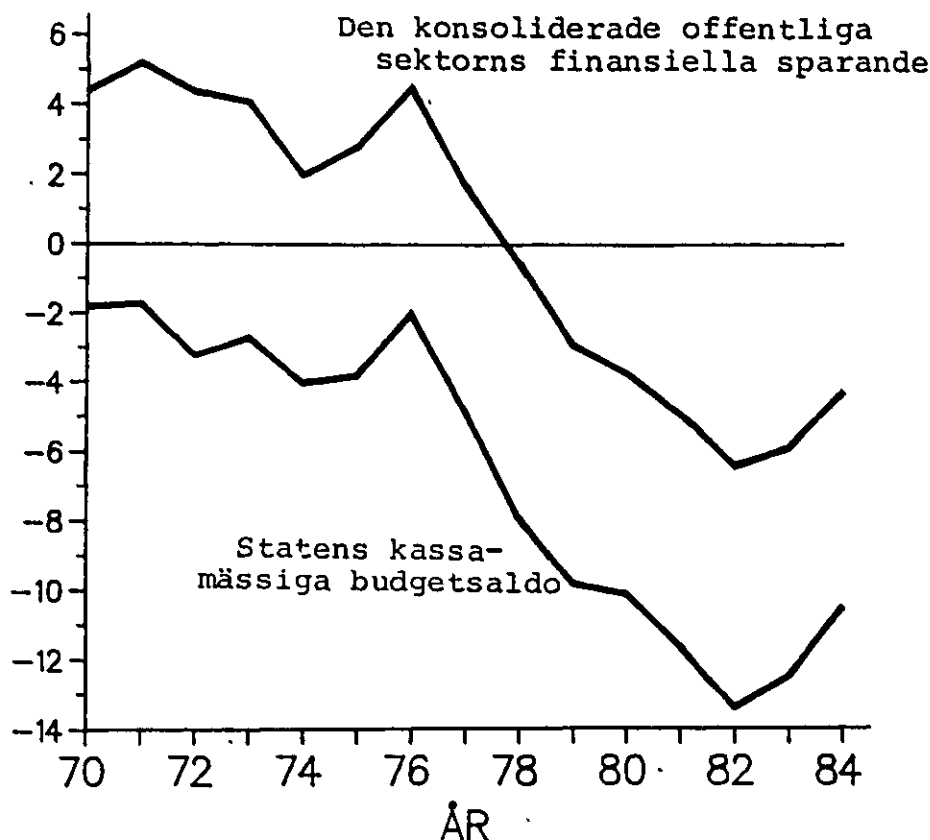
Han ifrågasätter, huruvida det verkligen inträffar ett trendbrott 1976, genom att redovisa en saldotabell i löpande priser. I denna fråga vill jag bara uppmana läsaren dels att gå tillbaka till *Ekonomisk Debatt* 6/83 och studera de diagram som där publiceras, dels att granska vidstående diagram över budgetsaldot och den offentliga sektorns finansiella sparande (redovisade som andel av BNP för att eliminera inflationen). En smula "eye econometrics" torde vara tillräckligt för att snabbt avgöra den frågan.

Men mer intressant är kanske argumentet om överbrygningspolitiken. Carlsson har rätt i att den ekonomiska politiken under åren efter den första oljekrisen bidrog till en del av de problem vi senare fick uppleva. Detta framhålls inte minst av den socialdemokratiska regeringen, som i "krispropositionen" 1982/83:50 skrev:

Under den sk överbrygningspolitiken i mitten av 1970-talet blev kombinationen av hög inhemsk efterfrågan och i förhållande till omvärlden stigande kostnader orsak till att vår bytesbalans försvagades allvarligt. Denna politik bedrevs under jämviktsriksdagens besvärliga parlamentariska läge och i förhoppningen om en internationell konjunkturuppgång, som vi skulle kunna haka på. De dåvarande borgerliga oppositionspartierna riktade kritik mot regeringens politik för att vara

Civilekonom och fil kand KLAS EKLUND är sakkunnig i finansdepartementet. Han ingår också i ESO, expertgruppen för studier i offentlig ekonomi.

Diagram 1. Den offentliga sektorns finanser 1970—1984
Procent av BNP

Källa: Finansdepartementet

alltför stram. Nu i efterhand kan vi konstatera, att den snarare blev alltför expansiv.

Men härav följer naturligtvis inte alls att överbrygningspolitiken kan förklara det skarpa trendbrott i statsfinansernas utveckling, som inträffade just 1976. Detta trendbrott berodde ju på att statsinkomsterna fr o m då står helt still samtidigt som utgiftsökningen accelererar — vilket för övrigt framgår av Carlssons eget diagram. Men varför detta skulle vara en följd av överbrygningspolitiken och inte av de skatte- och utgiftsbeslut som fattades efter 1976, det framgår inte av Carlssons inlägg.

Carlsson hävdar visserligen att saldo-försämringen berodde på de arbetsmarknads- och industripolitiska åtgärder som överbrygningspolitiken och industrikrisen orsakade. Men i min artikel i *Ekonomisk Debatt* 6/83 redovisade jag beräkningar, enligt vilka det strukturella underskottet i de offentliga finanserna — dvs underskottet *exklusive* den försämring som beror på fallande kapacitetsutnyttjande — försämrades med hela sju procentenheter av BNP bara mellan 1976 och 1979. Såvida Carlsson inte har andra och bättre beräkningar av det strukturella underskottets utveckling, kan detta argument därför inte godtas.

Moderaternas roll

Den carlssonska historieskrivningen vad gäller moderata samlingspartiets roll är felaktig. Carlsson påpekar, att moderaterna sedan länge varnat för alltför snabbt stigande offentliga utgifter. Detta är onekligen sant — även om Carlsson glömmar att tala om att det är något som moderaterna och föregångaren högerpartiet alltid gjort; även på 20- och 30-talen.

Men vad Carlsson väljer att helt och hållet förtiga är moderaternas inställning till *budgetpolitikens* utformning under 1970-talet. Detta är måhända ur partitaktisk synvinkel förstäeligt, men det är knappast hederligt gentemot läsaren. Ty faktum är att moderaternas syndaregister på denna punkt är digert.

Carlsson lägger, som vi sett, en stor del av förklaringen till den svaga utvecklingen under andra hälften av 70-talet på överbrygningspolitiken. Denna är också till stor del orsaken till att "man" efter 1973 "övergav" den strama finanspolitiken, som han uttrycker det. Vem som övergav vad och vilken roll moderaterna spelade i sammanhanget nämns inte. Här är tyvärr inte platsen att i detalj blottlägga detta. Låt mig bara slå fast att moderaterna under hela perioden före regeringsskiftet 1976 var det parti (förutom VPK) som hårdast och mest envetet drev kravet på en mer expansiv och budgetförsvagande politik.¹

Gösta Bohman — och hans tal- och motionsskrivare — tröttnade aldrig på att ösa galla och vitriol över den knarige kamrerstypen Sträng, som var så urbota löjlig att han värnade om statsfinanserna och inte insåg finessen med keynesiansk "fine tuning" och stora budgetunderskott. Aldrig var Keynes så bra att ha, som när han kunde dängas i huvudet på Sträng! Eller, som Gösta Bohman uttryckte det i valrörelsen 1976: "Det är dags för Gunnar Sträng att börja läsa på de nationalekonomiska kunskaperna".

Idag är Bo E Carlsson kritisk mot överbrygningspolitiken. Det var han och moderaterna också för tio år sedan.

Men motivet var inte som nu anges att den skulle ha varit för expansiv utan tvärtom att *den inte var tillräckligt expansiv*; felet med budgetpolitiken var enligt (m) inte alls att den var för släpphänt, utan tvärtom att den socialdemokratiska regeringen *tog för stor hänsyn till att hålla nere budgetunderskottet!*

Samma inställning fortsatte att karakterisera den moderata förkunnelsen efter regeringsskiftet. Då socialdemokraterna varnade för det växande underskottet under åren 1977—78 fick de av Gösta Bohman höra att de sysslade med "politisk skrämselfpropaganda" och att de "överdramatiserade" underskottsproblemen. Sanningen var, hävdade moderaterna, så sent som i sin partimotion om den ekonomiska politiken 1979, att "*Budgetunderskottet har inte varit och kan knappast heller i dagsläget sägas vara något överhängande ekonomiskt problem*".

Den nya regeringens insatser

Enligt Bo E Carlsson är den viktigaste uppgiften nu att bringa den offentliga utgiftsökningen under kontroll. Han anser emellertid att den socialdemokratiska regeringen misslyckats med denna uppgift. Statistiken talar dock emot Bo E Carlsson. Under sexårsperioden 1970—76 ökade de reala offentliga utgifterna med i genomsnitt 5,4 procent per år. Ökningen var störst under de tre sista åren av perioden, då jämviktsriksdagens instabila parlamentariska läge och Hagaöverenskommelserna medförde att den ekonomiska politiken blev mer expansiv än vad den socialdemokratiska regeringen önskade — men inte lika expansiv som moderaterna ville.

Under den därpå följande sexårsperioden, 1976—82, ökade de reala of-

¹ Min skrift "*En studie i överbud: Moderata samlingspartiets budgetpolitik 1971—81*", Socialdemokraterna 1982, är en systematisk genomgång av moderaternas partimotioner, valmaterial, etc under 1970-talet och belägger i detalj de omdömen om den moderata budgetpolitiken som i denna artikel blott kunnat ges en mycket skissad framställning.

fentliga utgifterna med i genomsnitt 5,3 procent per år. Framför allt steg de snabbt i början av perioden. Denna ökning skedde från en betydligt högre utgångsnivå än ökningen under de föregående sex åren, samtidigt som BNP-tillväxten och skatteunderlagets tillväxt var avsevärt lägre. Därför ökade också de offentliga utgifternas andel av BNP extremt snabbt under dessa år — samtidigt som underskotten i de offentliga finanserna exploderade. Uppenbarligen lyckades inte moderaterna bemästra utgiftsexpansionen. Hur har det då gått för den nya regeringen?

Siffrorna är visserligen än så länge preliminära, men just nu visar de, att de reala offentliga utgifterna under 1983 ökade med 2,4 procent, och att de under 1984 beräknas stiga med endast 0,4 procent! Orsaken är dels en utomordentligt stram budgetprövning, dels en rad utgiftstak och avindexeringsåtgärder. De offentliga utgifternas andel av BNP *minskar* med halvannan procentenhet mellan 1983 och 1984; under de sex åren 1976—82 ökade den däremot med 16 procentenheter, dvs nästan tre procentenheter per år.

Till detta skall vi, vad avser budgetpolitiken, också lägga de skattehöjningar som Bo E Carlsson så starkt ogillar,

samt den tillväxtbefrämjande politik som nu bedrivs och som medför att skatteunderlaget växer samtidigt som arbetslösheten minskar. Sammantaget medför detta, som framgår av *diagram 1*, en rejäl nedgång av såväl budgetunderskottet som av den konsoliderade offentliga sektorns sparandeunderskott.

Budgetunderskottet för 1984/85 beräknas nu stanna vid 81 miljarder kr, vilket är hela 20 miljarder lägre än vad 1983 års långtidsbudget räknade med. Den offentliga sektorns totala sparandeunderskott minskar från 41 till 34 miljarder kr från 1983 till 1984.

Därmed inte sagt att den statsfinansiella krisen är övervunnen. De problem jag redovisade i *Ekonomisk Debatt* 6/83 — och som bl a byggde på långtidsbudgetens beräkning på över 100 miljarder i budgetunderskott 1984 — finns kvar som en hotbild i bakgrunden. Men de åtgärder som vidtogs i höstas och den budgetproposition som lades fram i januari 1984 har gjort att vi nu har en rejäl chans att vända utvecklingen. Den mörka bild som Bo E Carlsson tecknar i sin avslutning ser jag därför som mer partitaktiskt än sakligt motiverad.